

SZÉKI SOÓS JÁNOS

Disznóölés

Anyai nagyapám (hogyan is első legyen a faluban!) már november első hetében ölt egyet, igaz, a rusnyábbik süldőt, amelyikbe „kár a drága málé”. A feldolgozás után alig maradt nekik belőle valami, anyámmal és velem széthordatta kóstoló gyanánt a rokonoknak, szomszédoknak, meg a plébánosnak, pedig nagyapám református volt, de a plébánia közelsége miatt az atya is szomszédnak számított. Miután átadtam a két káposztalevél közé szorított, kiadós vacsorához elegendő pecsenyét, kolbászt és májas hurkát, az édig dicsérte adakozásra való hajlamunkat. Azzal búcsúztam tőle, hogy ne hálálkodjon, mert ha a plébános úr is disznót ölne, akkor ezt viszonzni kell.

A hízó mindig vízkereszt után került kés alá, pedig december közepére már nem bírta a súlyát, csak ülve tudott enni. Mindkettőt Magyarai sógor segítette a túlvilágra. 1940 májusában tért haza Kolozsvárról, nyurga, temperamentumos fiatalember volt. Úri szabó által varratott felöltője zsebében még ropogott a frissen kiállított hentesség és mészáros-ság üzésére feljogosító mesterlevele, a kincses város Iparos Testületének kövér pecsétjével szentesítve. Nemsokára szerény mészárszéket nyitott Szék központjában, a piactéren. Még véletlenül sem nevezte soha üzletét húskimérésnek, nem is illett volna hozzá, hiszen ő a vevők előtt vágta le az állatot. Többnyire kényszervágásokból működtette vállalkozását. Alighanem eredeti terve is ez volt. Jól döntött. Akkoriban ezer pár ökör, kétszerannyi fejőstehén, növendék marha, több ezer juh és disznó taposta Szék legelőit. Magyarai sógor egy kissé el is lustult. Talán igaz sem volt, hogy segéd korában a szarvától fogva teperte földhöz a bikákat! Többé már nem kellett megküzdeni a behemót állatokkal, azokat legtöbbször törött végtagokkal, szekérre fektetve szállították üzletébe. Ha Medárd napján esett, akkor negyven napig vigasztalanul csöpögött fentről. Ilyenkor újra megizmosodott a sok munkától, nem volt olyan nap, hogy ne törte volna nyakát-lábát néhány rakoncátlanokódó körmös jószág a falu dimbes-dombos legelőin. Ráadásul Samu, a falu bikája is Magyarai sógor keze alá dolgozott. Ha rájött az ágaskodás, akkor a lejtőn lefelé ereszkedő tehenet sem kímélte, ráugrott, s közel

hatszáz kilójával menten maga alá tiporta, nyomorékká tette azt. A pásztorok felnyalábolták, s gyorsan a mészároshoz fuvarozták, aki egy hajszálpontos kegyelemdöfessel örökre megszabadította a kízó fájástól. Majd megnyúzta, kibelezte, feldarabolta, és – enyhítve a gazda tetemes kárán – felesben kiárulta az épen maradt részeket. A pásztorok is elengedheték volna a vérét, mégsem tették, féltek Magyarai sógor csúf szájától, meg attól, hogy nem veszi át tőlük, mert „ki tudná megmondani pontosan, hány órával azelőtt történt a kivéreztetés?”

Nagyapám ritka jó sógorságot ápolt Magyarival. Igen, mert mind a ketten jól tudtak inni! – vágott közbe anyám, ha valahol példátlan rokonsági viszonyukat hoztuk szóba. Ebben igaza is lehetett, ha nem feledjük, hogy nagyapám akkoriban városszolgai minőségében, amolyan piaci légyként, mindig és mindenhol ott lehetett, de legtöbbit mégis Magyarai sógor mészárszékében szeretett időzni, ahol nyugodtan csókolhatták az üveg száját. Magyarai sógor nem mozdulhatott boltjából, amíg az utolsó cafat húst is el nem vitte valaki, de addigra általában öreg este lett, mert falusi vásárlói leginkább csak a mezőről való hazaérkezésük után kopogtak ajtaján. Az utolsó aszszonyságnak vinnie kellett az összes megmaradt húst, különben nem kapott egy dekányit sem. Ha sokallta a ráerőszakolt mennyiséget, Magyarai sógor még le is teremtette. „Aki sajnálja hústra a pénzt, az főzőn árvatokányt!”

Az évek múltával Samu bika a tehenekkel együtt legénységének virágait is a földbe taposta. Ő is Magyarai sógornál végezte. „Pótolhatatlan üzletfelet vesztettem el!” – ordította a kocsmában, és teljes erejével verte az asztalt. Aznap este a szokásosnál is jobban lerészegedett, ráadásul a nagyapám által közölt hír is lesújtott rá. „Holnaptól a falu bikájának feladatait a katolikus kántor látja el – természetesen mesterséges megtermékenyítés útján” – füzte hozzá magyarázatként nagyapám. Valóban, a kántor által végzett „munkafolyamat” alatt többé nem születtek balesetek, de egy jó ideig borjak sem.

A frissen alakult Petőfi Tsz – szegény Petőfi! – mindenre rátette a kezét, Magyarai sógor boltjából borbélyműhely lett, a kényszervágásra ítélt állatokat már a szamosújvári örményektől elkobzott és államosított vágóhidra szállították. Az „új szelek” nagy erővel fújtak, mindent kifordítottak a sarkából, alighanem csak a két ember közötti sógorsági jó viszony maradt töretlen. Nagyapám dohánykertész lett a téészenben,

Magyari sógorból segéd munkás egy távoli építőtelepen. Az együtt ivásra már csak az ünnepi, névnap-köszöntési és disznóölési alkalmak szolgáltak. De ilyenkor aztán belekönyököltek, mint szomjas ökor a vályúba.

Üzent nagyapám a molnártól, aki velünk volt szomszédos, a malom pedig a nagyapámmal, hogy reggel keljünk korábban, disznóölés lesz náluk. Apám menjen még korábban, segítsen megfogni a disznót, és vigyünk magunkkal disznóöléshez szükséges alkalmatosságokat is, úgymint: fateknőt, nagyfazekat, késeket, hurkatöltőt. „Bapónak vénségre sem jött meg az esze! Nincs szükségük egyetlen edényre sem, mindenük van, ami a disznóöléshez kell, csak azért cipeltetne velem, hogy lássák a mi utcánkban is: Vinczellér Pista akkora disznót ölt, hogy még a lánya edényeit is igénybe kellett vennie.” Vaksötétben indultunk anyámmal. Én kapaszkodtam a szoknyájába, ő a zörgő edényekbe. Minden kutyát felriasztottunk, nem szívesen hagyták ott meleg vackukat, de úgy tettek, mintha nem aludtak volna, előjöttek, lerázták hátukról a szalmatöredéket, és megugattak. Kényszerből tették, mert púposan tartották a hátukat, és a farkuk is be volt húzva, az ilyen kutyaugatás nem vehető komolyan. A nagyutcai malmot elhagyva, letértünk az útról, hátulról, a hegyre kapaszkodó kerti ösvényen közelítettük meg nagyapám házát. Alig hurcolkodtunk be a gőzölgő, zsírszagú házba, nagyapám anyámra förmedt, hogy eddig hol voltunk, mindjárt keverni kell a puliszkát, és a kút mellé kirakott belek még nincsenek kimosva. Anyám egy szót sem szólt, fogott egy buta élű kést, és kimentünk a büzlő belekhez. Nagyapám jól tudta, hogy ölés előtt a disznót nem szokták megetetni, ő azonban bőséges vacsorával látta el, hogy reggel, Magyari sógor előtt kerek legyen az ő disznója. Cseppet sem sajnálta azt, aki másnap kivájja majd a ganét a ráncos belekéből. Anyám is jól tudta, hogy a bélmosást mindig az öregasszonyokra osztották, tudván, ők már semmitől sem undorodnak. Anyámnak fájt, hogy az apja mégis őt tette oda belet pucolni. Álltunk a büzlő csöbör előtt, felettünk élesen csörgő szarkák köröztek. A húgyhólyagot és a megperzselt körmöket már elvitték, a bélre is pályáztak. Anyám szólt, hogy húzogassam a csöbörből a belet a keze alá, ő a mosószer deszkáján a buta élű késsel egyre ingerültebben tolta kifelé belőle a sárgászöld sarat. Nemsokára hangos panaszkodásba kezdett, hogy őt az apja sohasem szerette, tehet ő arról, hogy már hathetes korában a nagyszü-

lőkhöz csapták, mert Kolozsvárra mentek szolgálni, hát persze, hogy nem akart az ölükbe ülni, amikor hét esztendőre rá végleg hazajöttek. „Ha nem üsmertem őket, hogyan szerethettem volna?” Gyorsan vizet húztam a kútból, zsebkendőmet enyhén meg nedvesítettem benne, és végig töröltem a keserű dühtől égő homlokát, majd az arcát is, ahol szétfolytak könnyei, aztán elkezdtek mosni a beleket. Anyám három ujjával szétfeszítette a bél száját, én a pléhcsuporból öntöttem bele a vizet. Ezt többször megisméltük meleg vízzel is, amit már nagyapám hozott ki nekünk. Csak azért hagyta ott a pálinkázást, mondta anyám, mert Magyari sógor is biztos átment a konyhába az asszonyokhoz, hogy még utoljára ránézzon a rotyogó hentesmártásra, esetleg szórjon rá még egy csipetnyi borsot, nem árt, ha csípős, mivel sok benne a kövér húsfalat. Ahol Magyari sógor ölte a disznót, ott nem hiányozhatott a puliszka mellől az ő receptje szerint készített borsos hentesmártás. Ha puskát fogtak rá, ő akkor sem mártogatja a puliszkát a sült hús pillanatok alatt kihűlő rozsdás zsírjában, ahogyan más házaknál teszik ilyenkor.

Anyám leszivárogtatta a dagasztótálba helyezett belekről a maradék vizet, majd a hóna alá kapta, és elindult befelé a házba. Miután rendet rakok magunk után, menjek be én is, mondta az ajtóból visszafordulva. Büszke voltam magamra, hogy béltisztítás előtt egy öl szalmát szórtam a lábunk alá, könnyebb volt összetakarítani a lágy ganét. A zöld kamraajtó előtt találok nagyapámmal, egy újabb üveg pálinkával igyekezett vissza az első házba, ahol disznóöléskor „fehércseléd” nem tartózkodhatott. Szólt, hogy menjek utána. Az asztal melletti karos padon szorított helyet nekem is. Jobbról Magyari sógor, balról nagyanyám bátyja, Erdei bácsi dúdoltak kipirosodott orcával. A nótát bizonyára Erdei bácsi kezdhette, mert azt fűjték, hogy „Akkor szép a huszár, ha felül a lovára...” Emlékeztem, mindig ezzel kezdte a nótázást, illet is hozzá, hiszen ő huszárként szolgált a háborúban. Szépen csengő hangja volt, észrevette, hogy figyelemmel hallgatom, átölelt, és pálinkát töltött nekem. „Ne idd meg, csak koccints vele – mondta –, de a nótámat az utolsó soráig tanuld meg!” Utána nagyapám tette vállamra a kezét, és tanítani kezdte nekem azt a nótát, hogy „Sárgát virágozik a repce...” Miután már egyedül is elénekeltem, Erdei bácsi újra átölelt, és azt mondta, hogy mondjam meg bapónak, máskor ne ilyen semmi énekre tanítson. A csipkelődésre nagyapám dallal válaszolt, amelyben arról panaszkodt,

hogy „Bandi lova csak a földet kapálja, mert hosszú szabadságra van a gazdája...” A nóta célba ért, Erdei bácsi is énekelni kezdte. A nóta befejeztével azért csak szúrt még egyet nagyapámba. „Nem gondoltam volna, hogy egy rongyos munkaszolgálatos katonára is tud ilyet énekelni!” Nagyapám erre szánt választát már sohasem ismerhetjük meg, anyám hirtelen ajtónyitása elvágta gondolatmenetük fonálát. Nagy tál borsos mártást és lapítónyi puliszkát tett elénk, és nagy hangon felszólította a füstölgőket, hogy azonnal oltsák el cigarettáikat, mert most enni kell. Magyarai sógor lassan összeszedte az asztalon heverő késeit, és óvatos mozdulatokkal a csizmaszárába dugdosta őket, de az evéshez már nem maradt ereje, fejét az asztalra hajtva elaludt. Nagyapám továbbra is csak inni és szivarozni akart, Erdei bácsi meg azt mondta, egyedül ő sem eszik. Én szívesen ettem volna vele, de nem ízlett a csípős, kesernyés mártás. Ekkor topant be apám egy vödör friss Pázsint-kúti vízzel, de hiába, nem ivott belőle senki, ránk nézett, és azt mondta, ő nem éhes, inkább meggy hurkát tölteni. Délre járt az idő, Erdei bácsi sürgős teendőire hivatkozva elköszönt, Magyarai sógor még aludt, nagyapám ivócimborák nélkül maradt. Ingerülten felállt az asztaltól, és kiment a konyhába. Mikorra én is odaértem, már javában szekírozta anyámat, hogy szakad a bél, s ennek csakis ő lehet az oka, bizonyára nem vigyázott eléggé a pucoláskor, nagy sietségében megvagdosta őket. Anyám szemébe megint könnyek

gyűltek, aztán potyogni kezdtek, egy szó sem hagyta el ráncba szorult ajkát, visszanyelt mindent, csak sózta, sózta könnyeivel a kolbászhúst. Apám sem kelhetett a védelmére, őt már egyszer elűzte nagyapám a telkéről. A félálomban leledző Magyarai sógort valahogy talpra állította törekeny felesége, és egymásba kapaszkodva elindultak hazafelé. A hentesnek járó kóstolót már nem tudták magukkal vinni, a feleségnek elég megterhelést jelentett a hentes cipelése. Anyám hirtelen kirántotta apám kezéből a hurkatöltőt, és mérgesen a kolbászhúsos fűzfateknőbe vágta. Érintetlenül hagyott edényeinket onnan vettük el, ahová a reggel tettük. Én léptem ki utoljára a házból. Nagyanyám egy ujjnyi májas hurkát, kolbászt, féltenyérnyi húst süllyesztett fazekamba. A sötétség és csúszósság miatt nem rövidítettünk, végigmentünk a Kisutcán, majd Viski Sári pusztuló háza előtt balra, a Boroskút irányába tértünk. Halvány lámpafény világított a házban, Viski Sári mosolyogva állt a tükör előtt, és hosszú ősz haját fésülte. Anyám kivette fazekamból a disznótoros ázalékot, és bevitte a bomlott elméjű asszonynak, aki jobb napokat is megélt már. Valamikor marhákkal és gabonával kupeckedett, olykor a kocsmába is bekeveredett. Szivarozott, és versenyt ivott az emberekkel. „Viski Sári ma újra egykori kedvenc helyén, a vásári pecsenyesütő asztalánál képzelheti magát” – mondta anyám derült arccal, miután átlépett a házat szegélyező rogyant töviskerítésen.

Ashot Baghdasaryan munka közben